

Op verzoek van onze redactie hebben onze medewerkers, de bekende romanschrijvers Hugo Raes en Frans de Bruyn alsmede de gezagvolle toneelacteur Jan Christiaens, een uienlang gesprek gevoerd met Hugo Claus. Hierbij geven ze dit gesprek weer, ieder in zijn eigen taal. Slechts de tussentitels zijn van de redactie.

HUGO CLAUS : ZALIGHEID

Alles bij mekaar is er in gans Vlaanderen géén enkel man aan te wijzen in hedén en verleden, die zoveel sterke gedichten, 'oneelstukken en romans heeft geschreven als Hugo Claus. Op zichzelf is dat nog geen wonder, aangezien wij altijd mensen met talent hebben gehad. Het wonder bestaat echter hierin dat zo'n man niet gedragen wordt door zijn volk.

Immers, zijn werk wordt kennelijk méér in het buitenland geëerd dan bij ons. Het is zeker niet dank zij Vlaamse centen en/of Belgische staatssubsidies dat Claus te Nukerke bij Ronse een bouwvallige boerderij tot een verrukkelijke residentie kon transformeren.

Dit verblijf en de daarbij horende meer dan zesduizend meter grond, de binnenkoer, de boomgaard, het terrein om pétanque te spelen, de kalkoenen, etc. heeft hij beslist niet gestolen. En ik gun het hem van harte, al benijd ik hem ergens wel.

Zo blijft Claus (gevierd in Amsterdam, Parijs, Rome en nog enkele andere meer dan parochiale plaatsen) in Vlaanderen wouen. Zijn woonst (Ten Hole, nr. 16, Nukerke, Oost-Vlaanderen) is het versteende bewijs van zijn sentimentele gehechtheid aan onze contreien. Want hij is een raserichte-Vlaming.

Maar dat is nog geen reden om hier te blijven hokken. Er zijn nl. in de historie wel meer dan twee rasechte Vlamingen aan te wijzen, die hier de tafels van vernieuwingsleerden en elders zonder heimwee hun ambities realiseerden.

zijn die aanduiden zou wie op kosten van de staat mag leven. Vraag: Ondenikbaar. Men kan toch niet rechter en belanghebbende zijn.

H.C.: En waarom niet? Schrijven is sociaal gezien een ambacht als een ander. Het zijn de ambachtslieden die best over het ambacht kunnen spreken.

Hugo Claus vraagt wat wij willen drinken.

Vraag: Wat is er? Wat kunnen we kiezen?

H.C.: Whisky... (Claus noemt een uitgebreide gamma van dranken op)... hengstenbier.

Vraag: Ha, ja, hengstenbier.

H.C.: Weten jullie wel wat hengstenbier is? Toen ik klein was, heb ik het al gedronken. Ik dacht toen dat het een drank was waardoor men sterk, en welustig en zo kon worden. Het heeft altijd tot mijn verbeelding gesproken, dat hengstenbier. En toen ik hier pas woonde, kwam er een bieruitzetter voorbij met hengstenbier. Ik ben direct afnemer geworden. Wij drinken dus met zijn allen hengstenbier: bruin, troebel, zonder schuim, niet onaardig van smaak.

Vraag: Je zou dus wel te vinden zijn voor een schrijversstatuut zoals in de communistische landen?

H.C.: Nee, dat heb ik niet gezegd. Want je zou in die omstandigheden ook de controle of zelfs de aanmaningen van de partij ondergaan.

H.C.: Zeker. Hij vindt het niet correct dat enerzijds kinderen sterven van honger en dat anderzijds een auteur romans zit te schrijven. Maar dat zijn voor mijn part twee totaal verschillende dingen. Dingen van een andere orde, die in principe niets met mekaar te maken hebben. Wat niet betekent dat ik Sartre een gebrek aan logica zou durven verwijten. Ik kan overigens zeer goed het ongenoegen van Sartre begrijpen. Ik schat hem zeer hoog en ik bewonder hem. Hij is een van de grootste mensen van deze tijd.

• Een schrijver is een parasiet

Vraag: Waarin bestaat dan volgens jou de rol van de schrijver?

H.C.: Hij is in ieder geval een parasiet. Een noodzakelijke parasiet, die dingen aan het licht brengt. Hij helpt het publiek om tot een visie te komen. Maar als ambachtsman heeft hij het volle recht om dat met zijn eigen, persoonlijke middelen te doen. Als hij drager is van de angst, dan kan hij deze angst best tot uiting brengen in zijn kamer en aan zijn werktafel.

Vraag: Ergens heb ik gelezen — in «Process» of een tekst van

[kop] niet het minste werk Laat staan: 3 agenten, 2000 [soldaten, laat staan de Miljoenen die liever dood dan [rood zijn

Ik breng die manifestatie in herinnering van 1 januari 1962.

Vraag: Zou je morgen in een stoet willen lopen om te betogen tegen de smerige oorlog in Vietnam?

H.C.: Zoiets is wel een fijn middel om je eigen geweten te susen. Ik zou het wel willen doen met z'n 100.000 in een stoet lopen tegen het geweld in Vietnam. En het tevoren verklappen aan een generaal van de luchtmacht, die met één van zijn B.52's de hele vertoning uit zou wissen.

Vraag: En op die nieuwjaarsdag te Amsterdam?

H.C.: Daar heb ik uit pure luxe tot de bevolking gesproken. Ik bedoel dat zoiets niets betekent op het efficiënte vlak. Een aantal vegetariërs knikken dan geestdriftig. En dan? In de politiek kan je slechts aan je trekken komen als beroepspluiker of anders als terrorist. In een andere functie krijg je geen schijn van kans. En poli-

ten storten? Of wij daardoor een beter leven zullen hebben, weten we nog niet. Maar dat het leven dunderd wordt, is in afwachting een zekere zaak.

H.C.: Theoretisch ben ik socialist, d.w.z. in zover dit begrip zich stelt tegenover kapitalist. Ik zie de zaken niet in partijverband. Versta me goed. Maar als de houders van de kas van zins zijn het bezit beter te verdelen en het leven mooier te maken, dan ben ik voorstander van verhoogde belastingen. Er rijden te veel auto's. Vind je ook niet dat er te veel zijn?

Vraag: Zeer juist. Er rijden te veel auto's op onze wegen. Maar men kan ook de wegen verbreden en beter maken.

H.C.: Als er door de verhoogde belastingen wat auto's uitvalen, mij goed. Een auto is niet essentieel voor het menselijk geluk.

Vraag: En wat denk je over de werkzaamheden van het Concilie te Rome?

H.C.: Men zegt dat de kerk op 'n rots werd gebouwd. Maar zij staat eerder op rubber. Hetgeen betekent dat zij alle schommelingen moet volgen. Zij probeert alles te incorporeren, zowel aan de linkerkant als aan de rechterkant. Dat bewijst dat er achter de hele zaak een flinke commerciële leiding staat. Immers, men verdient op dit ogenblik te Rome geen aandelen van de uraniumwaarden, maar de gedachten.

Vraag: Mocht er ooit een referendum ingericht worden met betrekking tot het federalisme, zou je dan voor stemmen?

H.C.: Waarschijnlijk wel. Omdat de bestaande toestand zo absurd is. Men kan zich moel-

panses zijn b.v. zeer intelligente dieren. Maar als je bedoelt dat ons toneel, onze literatuur, onze kranten, etc. zeer slecht zijn, dan is Vlaanderen inderdaad een openland. Je kan het niet genoeg zeggen en schrijven. Laat ons vergelijken met de steden van Nederland. In iedere Nederlandse stad is een bloeiend concertleven of een symfonisch orkest. Je zou het aantal toneelopvoeringen moeten opschrijven. Het zijn er niet alleen meer dan bij ons in gelijkaardige steden, maar aanzienlijk veel meer. Er zijn bij ons geen fatsoenlijke weekbladen, die een minimum van culturele vorming opleveren, met uitzondering van «De Nieuwen». En zo kan men doorgaan. De film bestaat gewoonweg bij ons niet. In Turkije maakt men b.v. meer dan tweehonderd filmen per jaar.

Vraag: We zouden moeten uitwijken. Waarom blijft je hier? Je kent wat van vroemde landen en steden. Waarom blijft je hier in dit Vlaanderen, in dit België?

H.C.: Uit puur sentimentele redenen. Normaal zou ik op Fifth Avenue te New York moeten staan kijken hoe mijn butler de deur van mijn Cadillac opent. Maar ik ben hier. Puur sentimenteel. Het feit dat ik dit land verwijt géén cultureel leven te hebben, wil nog niet zeggen dat ik het hier als staatsburger-zonder-meer, slechter heb dan ergens anders.

Vraag: Zou je niet beter tieren in Holland, waar je uitgever en de grote massa van je lezers zijn, waar men je stukken creëert?

H.C.: Ik zou in Holland niet willen leven...

De biefstukken zijn er van mindere kwaliteit en de pakken worden slechter geknipt, het leven is er meer geordend, en er bestaat voor vele zaken geen vrijheid zoals bij ons, de ruimtelijke ordening is beter en onze huizen zijn meestal lelijker, maar hier zijn de

— Ik heb het laten analyseren, en het is volmaakt zuiver en drinkbaar.

Wanneer wij willen binnentreden, treedt blonde zoon Thomas, die sprekend op zijn vader gelijk, nog een beetje slaperig van zijn middagdutje in het felle herfstlicht, met zijn lieflijke mama. Zij gaan even een wandelingetje maken.

Ik vraag of zijn roman opschiet, waar de vrienden en kennissen en andere lezers al een tijdje naar uitkijken. Want van de belangrijkste auteurs van de «Bezige Bij» is al geruime tijd geen nieuw boek meer verschenen. Remco Camperts' nieuwe roman «Het gangstermeisje» werd al tegen meer dan één einddatum beloofd. Maar noodgedwongen werd de deadline steeds verlegd, zoals met Harry Mulisch' nieuwe roman, en Willem Frederik Hermans' nieuwe boek, en die van Hugo Claus zelf.

H.C.: Nee, Hermans' manuscript is net binnen, een enorm pak, «Nooit meer stapen», is de titel.

Overigens wijst het feit dat er wat meer tijd overheen gaat, eer de manuscripten binnenkomen op het gemeenschappelijk verschijnsel. We zitten zowat allen in hetzelfde schuitje. We hebben met hetzelfde probleem af te rekenen.

— Ik heb de laatste drie jaar niets geschreven.

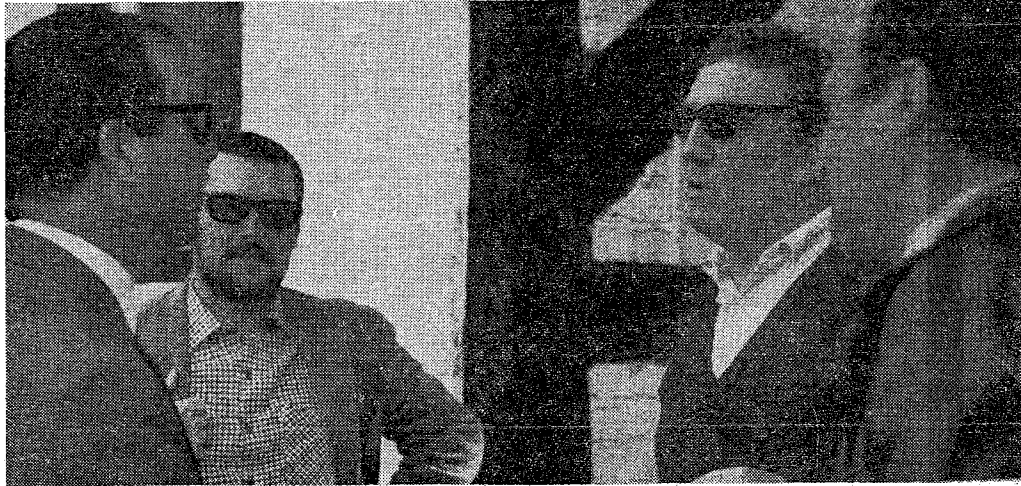
(Dit is niet helemaal waar, want «Tyl Uylenspiegel» verscheen intussen, plus nieuwe gedichten, in tijdschriften).

• Ik dacht dat ik de mooiste jongeman in Vlaanderen was

Vraag: Ook anderen staan voor een soort hindernis te aarzen, misschien is het woord bloeuc wat sterk?

H.C.: Op onze leeftijd begin je te denken af te vragen. Wat is de reden van het probleem?

"WIE HEEFT VOOR MIJN IN STOETEN GELOPEN?"

zelfde streek uithalen als ze reeds tweemaal met 'n film van mij deden: een distributeur koopt de film op van de Nederlandse producent, maar niet om hem hier te vertonen. Ze verkopen hem dan gewoon voort tegen een ietsje hoger bedrag aan de T.V., omdat ze een Nederlandse film niet commercieel veilig vinden om te vertonen in de bioscoopzalen, wellicht.

● Onlangs heb ik mijn werk verbrand

Vraag: Schilder je nog geregeerd?
H.C.: Ja, ik schilder bijna dagelijks. Maar ik stel niet tentoon. Tenzij men er mij ergens om vraagt in een verafgelegen dorp. Onlangs heb ik trouwens al mijn werk verbrand na de tentoonstelling in Galerie Mar-

de adrenaline. Zo dient alles voor een goed schrijver.

● Drank, geld en vrouwen

Vraag: Wat is hinderlijk voor creatief werk, in 't algemeen, en voor jou in 't bijzonder? En wat is noodzakelijk voor creatief werk, in 't algemeen, en voor jou in 't bijzonder?

H.C.: Drank, geld en vrouwen. En wederkerig. Alhoewel voor mij: in cafés zitten doe ik niet (meer). Ik ben bij voorbeeld ook niet het type dat ergens in een bepaald café moet zitten om te kunnen schrijven. En het vrouwengevaar speelt ook geen rol voor mij, ik ben namelijk monogaam van instelling.

Vraag: Stilte en afzondering zijn toch noodzakelijk om te

nen eigenlijk. Ik vind het ook heel jammer dat ik niet voldoende Grieken ken om de Grieken in de tekst te lezen. Ik probeer het met een drievier vertalingen naast elkaar te leggen. Ook de Nederlandse. En wat dat betreft, lijkt het mij dringend noodzakelijk dat men een handgranaat bij de Klassieke Galerij gaat binnengooien. Wat die mensen uitgeven! Je moet er eens hun Aristophanes op naslaan. Gewoonweg een schandaal. In een gemeenschap die zichzelf respecteert zou daar gevangenis moeten op staan. Wegens het perverseren van de schoolgaande jeugd.

Vraag: Welk boek heeft de laatste jaren een bijzondere indruk op je gelaten?

H.C.: «Ferdijdurke» van Gom-

mijn gevoel vernederende situatie. Maar je doet het meestal al voor het geld, en een ander soort plezier. Alsof je met zijn tweeën met een meccano-doois speelt.

Vraag: Heb je dit jaar al een reisbeurs gehad?

H.C.: Ik heb nog nooit een reisbeurs gehad.

Vraag: Hoe komt dat?

H.C.: Je moet er om vragen.

HUGO RAES

Vraag: Schrijft U nog toneel?

H.C.: Jazeker. Ik ben een paar jaar bezig geweest met een historisch stuk, over de periode van Vlaanderen na 1302, maar ik heb het moeten opgeven. Ik heb het ooit ge-

U de première van een stuk geven?»
Vraag: En wat was uw antwoord daarop?

H.C.: Na een lang moment van verbijstering heb ik uitgebracht: op zaterdag. Toen ik aan vraag vijf bezig was, onderbrak mij de geachte voorzitter en wendde zich tot de anderen en zei: vindt U niet, mijne heren, dat meneer Claus eigenlijk al vraag acht aan het beantwoorden is? Enfin, het was een vreemde bedoening. Ik zat weer op de schoolbanken. Het verwondert mij dan ook helemaal niet dat men uiteindelijk aan de h. Poppe de voorkeur heeft gegeven. Nu denk ik beslist dat de h. Poppe het er zeer keurig zal van af brengen. Minstens zo goed als Antwerpen en Brussel. Maar daarmee is ook alles gezegd. Blijkbaar zijn de meeste mensen daarmee al ruimschoots tevreden.

(Mevr. Claus doet het open houtvuur ontbranden, zoon Thomas speelt met een plastic balletje. Links, door het raam zie ik in de verte een andere hoeve, «Goede burens», heeft mevr. Claus verteld, mits men de regels van het wederzijds huipleton naleeft. Rechts, heiland, de verwaarloosde moestuin met prei, rode kool en veel onkruid).

● Dan liever «De twee wezen»

Vraag: Indien U toch directeur te Gent was geweest, welke zouden dan Uw plannen geweest zijn?

H.C.: Teveel om ze nu op te noemen. Ik zou er van uitgegaan zijn dat wij in Vlaanderen al twee schouwburgen hebben die zich meer dan voldoende bezighouden met wat ik gemakshalve het «toneel» noemen zal. Commerciële stukken, halfzachte klassie-

dat men voor één film minnum zeven miljoen nodig heeft, dan ben ik weg.

(Na het balspel heeft Mariette alles netjes opgeruimd, de asbakken leeggemaakt. Hugo rookt sigaretten met menthol. De hoeve ligt op het grondgebied van Nukerke, een duizendtal inwoners. De dorpspastoor komt soms bij Hugo Claus op bezoek; de eerste maal met het boek «Omrent Deedets» onder de arm. «Ik lees graag boeken over collega's» zegde hij).

Vraag: Wat denkt u over kamertonelen?

H.C.: Kamertonelen hebben waarschijnlijk hun verdienste. Alhoewel nog te veel de regel wordt gehuldigd, dat zij eerst en vooral stukken willen spelen die niet bij de officiële gezelschappen worden gespeeld. Dat is geen verdienste. Wat voor belang heeft het als men Sartre, Genet, Ionesco slecht speelt? Of althans in een stijl en een vorm die op die van de officiële gezelschappen lijkt, d.w.z. die van 1908.

Er is van binnen in geen enkele vernieuwing ontstaan bij die kamertonelen. Ik zelf heb eens aan de h. Poppe, die toen het Arca-theater had, voorgesteld om tweemaandelijks een stuk voor hem te schrijven en desnoods zelf te regisseren. Ik was toen, dit is vijf jaar geleden, geïnteresseerd in een «documentair» theater. Men zou nl. een aantal dagelijkse feiten die men in de krant leest zo precies mogelijk, mits de nodige aanpassingen, ten tonele brengen.

Vraag: Kunt u ons daar een voorbeeld van geven?

H.C.: Je neemt een jonge koning, een ietwat onwennige jongen die veel van auto's houdt, en een delegatie van bisschoppen en ministers komt bij hem en bezweert hem te trouwen.

H.C.: Wat hoor ik nu? Heeft Tone Brulin de Aziatische griep?

Nee, serieus nu, de Vlaamse toneelacteur leeft in een klimaat van inertie. Hij heeft op geen enkel ogenblik het gevoel dat zijn toneelschrijverij noodzakelijk is, de gemeenschap vraagt er niet naar, als men hem een enkele keer speelt voor vijftien vertoningen, dan verloopt dit meestal in een sfeer van routine, laktheid. Hij kan het net zo goed laten.

Het heeft te maken met een wezenlijk gebrek aan samenhang in de huidige Vlaamse cultuur, die uit zoveel eilandjes van welwillend esthetisme bestaat. De grote noodzaak ontbreekt. Men doet maar wat.
Vraag: «Toneel Vandaag», leiding: Eudi Van Vlaenderen, heeft het initiatief genomen «readings» te houden van Vlaamse toneelstukken die niet kunnen worden opgevoerd bij gebrek aan geld of wegens hun toneeltechnische onvolmaak-

